

Μεταπτυχιακό σεμινάριο Οι Κυκλάδες στην Αρχαιότητα.

Εισαγωγικό μάθημα. Νησιωτικότητα και περίπλοι

Χριστίνα Κωνσταντακοπούλου,
Ερευνήτρια, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
cconsta@eie.gr

Πριν το σεμινάριο διαβάστε,
Constantakopoulou, Chr. 2007. *The dance of the islands: insularity, networks, the Athenian empire and the Aegean world*. Oxford, Introduction, p. 1-28.
Επίσης διαβάστε τον Περίπλου του ΨευδοΣκύλακα, μετάφραση στα αγγλικά Graham Shipley.

1. Τι είναι το Αιγαίο; Είναι μια θάλασσα ή πολλές;

Για το γεωγραφικό υπόβαθρο του Αιγαίου

J. Morton, *The role of the physical environment in ancient Greek seafaring*, 2001
Admiralty Sailing Directions, *Mediterranean Pilot, vol. IV: Aegean sea and approaches with adjacent coasts of Greece and Turkey* (11th edn. 2000).
C. Constantakopoulou, *The dance of the islands: insularity, networks, the Athenian empire and the Aegean world*, 2007, introduction, p. 1-28.
E.C. Semple, *The geography of the Mediterranean region and its relation to ancient history*, 1932.

Είναι μια θάλασσα το Αιγαίο ή πολλές;

Paola Ceccarelli, 'Naming the Aegean Sea', *Mediterranean Historical Review*, 27:1, 2012, 25-49.
Paola Ceccarelli, 'Map, Catalogue, Drama, Narrative: Representations of the Aegean Space', in E. Barker, S. Bouzarovski, C. Pelling, L. Isaksen eds. *New worlds from old texts: revisiting ancient space and place* 2016, 61-80.

2. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις στην ιστορία του Αιγαίου.

Αυτές εντάσσονται στην πρόσφατη ερευνητική στροφή (spatial turn) στην αρχαία ιστορία, η οποία δίνει έμφαση στην γεωγραφία και τον ρόλο του περιβάλλοντος.

P. Horden and N. Purcell, *The corrupting sea*, Oxford Blackwell 2000
P. Horden and N. Purcell, *The Boundless Sea. Writing Mediterranean History*, Routledge 2020
N. Purcell, 'Tide, Beach, and Backwash: The Place of Maritime Histories', in P. N. Miller ed. *The Sea: Thalassography and Historiography*, Ann Arbor 2013, 84-108.
C. Concannon and L. Mazurek eds. *Across the Corrupting Sea: Post-Braudelian Approaches to the ancient eastern Mediterranean*, 2016.
W. Harris ed. *Rethinking the Mediterranean*, 2005.
I. Malkin ed. *Mediterranean paradigms in classical antiquity*, 2005

F. Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean world in the age of Philip II*, 1972
F. Braudel, *The Mediterranean in the ancient world*, 2001

D. Abulafia ed. *The Mediterranean in History*, 2003.
G. Rickman, 'Mare nostrum', in E.E. Rice ed. *The sea and history*, 1996, 1-14.

3. Άνεμοι, ρεύματα, παλίρροιες και λιμάνια.

H.H. Lamb, *Climate: past, present and future: vol.2 Climatic history and the future*, 1977.
V. Goldsmith and S. Sofer, 'Wave climatology of the southeastern Mediterranean', *Israel Journal of Earth sciences* 32, 1983, 1-51.
William H. Murray, 'Do modern winds equal ancient winds?', *Mediterranean Historical Review* 2, 1987, 139-67.
W.H. Murray, 'Ancient sailing winds in the eastern Mediterranean: the case for Cyprus', V. Karageorghis & D. Michaelides eds., *Cyprus and the sea*, 1995, 33-44.
John H Pryor, 'Winds, waves and rocks: the routes and the perils along them', in K. Friedland ed. *Maritime aspects of migration*, 1989, 71-85.
H.R. Neilson III, 'Roman sailing: offshore navigation by wind direction', *Athenaeum* 89, 2001, 235-9.
H.T. Wallinga, 'Posidonios on beating to windward (*FHG* 87 F 46 and related passages)', *Mnemosyne* 53, 2000, 431-47
J. Neumann, 'The sea and land breezes in the classical Greek literature', *BullAmMetSoc* 43, 1973, 5-8, accessible in <http://journals.ametsoc.org/doi/pdf/10.1175/1520-0477%281973%29054%3C0005%3ATSALBI%3E2.0.CO%3B2>
K. Hoghammar, B. Alroth, and A. Lindhagen eds. *Ancient Ports. The Geography of Connections*, 2016. [ειδικά τα άρθρα των Reger και Archibald]
D.J. Blackman, 'Ancient harbours in the Mediterranean', *International Journal of Nautical Archaeology* 11.2, 1982, 79-104, and 11.3, 185-221.
J.F. Coats, 'Hauling a trireme up a slipway and up a beach', in J.T. Shaw ed. *The trireme project*, 1993.

Κατάλογος ναυαγίων: http://oxrep.classics.ox.ac.uk/databases/shipwrecks_database/
Λιμάνια: www.ancientportsantiques.com

4. Νησιωτισμός/νησιωτικότητα. Τι είναι το νησί;

4.1 Σχέση νησιωτισμού-κυριαρχίας.

Ο Πολυκράτης αφιερώνει την Ρήνεια στην Δήλο, ενώνοντας τες με αλυσίδα:
Θουκυδίδης 1.13.6: καὶ Πολυκράτης Σάμου τυραννῶν ἐπὶ Καμβύσου ναυτικῶ ἰσχύων ἄλλας τε τῶν νήσων ὑπηκόους ἐποιήσατο καὶ Ῥήνειαν ἐλὼν ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δηλίῳ.
3.104.2: θῆκαι ὅσαι ἦσαν τῶν τεθνεώτων ἐν Δήλῳ, πάσας ἀνεῖλον, καὶ τὸ λοιπὸν προεῖπον μήτε ἐναποθνήσκειν ἐν τῇ νήσῳ μήτε ἐντίκτειν, ἀλλ' ἐς τὴν Ῥήνειαν διακομίζεσθαι. ἀπέχει δὲ ἡ Ῥήνεια τῆς Δήλου οὕτως ὀλίγον ὥστε Πολυκράτης ὁ Σαμίων τύραννος ἰσχύσας τινὰ χρόνον ναυτικῶ καὶ τῶν τε ἄλλων νήσων ἄρξας καὶ τὴν Ῥήνειαν ἐλὼν ἀνέθηκε τῷ Ἀπόλλωνι τῷ Δηλίῳ ἀλύσει δῆσας πρὸς τὴν Δήλον. καὶ τὴν πεντετηρίδα τότε πρῶτον μετὰ τὴν κάθαρσιν ἐποίησαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ Δήλια.

4.2 Κυριαρχία πάνω στην θάλασσα είναι δείγμα ύβρεως: Ιστορίες στον Ηρόδοτο.

Οι Κνίδιοι προσπαθούν να σκάσουν τον ισθμό μετατρέποντας την χερσόνησο τους σε νησί: Ηρόδοτος 1.174.2-6:

οϊκέουσι δὲ καὶ ἄλλοι καὶ Λακεδαιμονίων ἄποικοι Κνίδιοι. οἱ τῆς χώρης τῆς σφετέρης τετραμμένης ἐς πόντον, τὸ δὴ Τριόπιον καλέεται, ἀργμένης δὲ ἐκ τῆς Χερσονήσου τῆς Βυβασσίας, εὐούσης τε πάσης τῆς Κνιδίης πλὴν ὀλίγης περιρρού, τὸ ὧν δὴ ὀλίγον τοῦτο, ἐὼν ὅσον τε ἐπὶ πέντε στάδια, ὄρουσον οἱ Κνίδιοι ἐν ὄσῳ Ἄρπαγος τὴν Ἰωνίην κατεστρέφετο, βουλόμενοι νῆσον τὴν χώρην ποιῆσαι. ἐντὸς δὲ πᾶσά σφι ἐγίνετο: τῇ γὰρ ἡ Κνιδίη χώρα ἐς τὴν ἡπειρον τελευτᾷ, ταύτῃ ὁ ἰσθμὸς ἐστὶ τὸν ὄρουσον. καὶ δὴ πολλῇ, χειρὶ ἐργαζομένων τῶν Κνιδίων, μᾶλλον γάρ τι καὶ θειότερον ἐφαίνοντο τιτρώσκεσθαι οἱ ἐργαζόμενοι τοῦ οἰκότος τὰ τε ἄλλα τοῦ σώματος καὶ μάλιστα τὰ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς θραυομένης τῆς πέτρης, ἔπεμπον ἐς Δελφοὺς θεοπρόπους ἐπειρησομένους τὸ ἀντίξουν.

ἡ δὲ Πυθίη σφι, ὡς αὐτοὶ Κνίδιοι λέγουσι, χρᾶ ἐν τριμέτρῳ τόνῳ τάδε. “Ἴσθμὸν δὲ μὴ πυργοῦτε μηδ’ ὀρύσσετε:

Ζεὺς γάρ κ’ ἔθηκε νῆσον, εἴ κ’ ἐβούλετο”

Κνίδιοι μὲν ταῦτα τῆς Πυθίης χρησάσης τοῦ τε ὀρύγματος ἐπαύσαντο καὶ Ἀρπάγῳ ἐπιόντι σὺν τῷ στρατῷ ἀμαχητὶ σφέας αὐτοὺς παρέδωσαν.

Και μένουν ανάμεσα σ’ άλλους οι Κνίδιοι, ἄποικοι τῶν Λακεδαιμονίων. Ἡ χώρα τους προχωρεῖ μέσα στη θάλασσα —εἶναι τὸ μέρος που ονομάζεται Τριόπιο— αρχίζοντας ἀπὸ τὴ χερσόνησο τῆς Βυβασσίας· καὶ ὅλη ἡ Κνιδία περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσα, ἐξῶ ἀπὸ ἓνα μικρὸ κομμάτι, [1.174.3] γιατί πρὸς βορρὰ τὴν κλείνει ὁ Κεραμεικὸς κόλπος, καὶ πρὸς νότο ἡ θάλασσα τῆς Σύμης καὶ τῆς Ρόδου. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ στενὸ κομμάτι, που τὸ πλάτος του δὲν ξεπερνᾷ τὰ πέντε στάδια, ἀρχισαν οἱ Κνίδιοι νὰ τὸ σκάβουν, ὅσο ὁ Ἀρπαγὸς ἦταν ἀπασχολημένος με τὴν υποταγὴ τῆς Ἰωνίας, θέλοντας νὰ κάνουν τὴ χώρα τους νησί. Ἐτσι ὅλη ἡ χώρα τους ἔμενε ἀπὸ τὴν ἐδῶ μεριά· γιατί, ὅπου τελειώνει καὶ ἐνώνεται ἡ χώρα τῶν Κνιδίων με τὴ στεριά, ἐκεῖ βρισκόταν ὁ ἰσθμὸς που τὸν ἐσκαβαν, γιὰ νὰ τὸν κάνουν διώρυγα. [1.174.4] Οἱ Κνίδιοι χρησιμοποιοῦσαν στὴ δουλειά αὐτὴ πολλὰ χέρια· ἐπειδὴ ὅμως, ἀντίθετα ἀπὸ κάθε πρόβλεψη καὶ με παράξενο τρόπο, που ἔδειχνε παρέμβαση τῶν θεῶν, πληγώνονταν ὄλο καὶ περισσότεροὶ ἐργάτες ἀπὸ τὰ θραύσματα τῆς πέτρας, καὶ στα ἄλλα μέρη τοῦ σώματός των καὶ κυρίως στα μάτια, γι’ αὐτὸ ἐστεῖλαν ἀνθρώπους τοὺς στοὺς Δελφοὺς νὰ ρωτήσουν γι’ αὐτὴν τὴν ἀντιξοότητα. [1.174.5] Καὶ ἡ Πυθία —ὅπως οἱ ἴδιοι οἱ Κνίδιοι λένε— τοὺς δίνει τὸν ἀκόλουθο χρησμὸ σε τρίμετρα:

Μη πυργώνετε τὸν ἰσθμόν, μήτε σκάπτετε αὐτόν,

διότι ὁ Ζεὺς ἠμπορεῖ νὰ τὸν κάνει νῆσον, εἴαν ἠθελε.

[1.174.6] Οἱ Κνίδιοι, ὕστερα ἀπὸ αὐτὸν τὸν χρησμὸ τῆς Πυθίας, σταμάτησαν νὰ σκάβουν τὴ διώρυγα καὶ παραδόθηκαν στὸν Ἀρπαγο που ἦρθε με τὸ στρατὸ του, δίχως νὰ δώσουν μάχη.

Τὸ ἴδιο ἠθικὸ δίδαγμα γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς θάλασσας στὶς ἱστορίες γιὰ τὸν Ξέρξη (μαστίγωμα ὅταν διαλύεται ἡ γέφυρα στὸν Ἐλλήσποντο στὸ 7.33-36 καὶ 7.54-56, καὶ ὅταν προσπαθεῖ νὰ κόψει τὴν χερσόνησο τοῦ Ἄθω με διώρυγα (7.22.3)

Ερωτήματα:

- Πὼς μποροῦμε νὰ διαβάσουμε αὐτές τὶς ἱστορίες;
- Ποια ἡ σχέση νησιωτικότητας καὶ θαλάσσιας κυριαρχίας;
- Τι μας λένε γιὰ τὴν πρόσληψη τῆς νησιωτικότητας ἀπὸ τὸ κοινὸ τοῦ Θουκυδίδη καὶ τοῦ Ηροδότου;

4.3 Νησιωτική ιδιαιτερότητα και ιστορίες απομόνωσης.

Ο Ηρόδοτος μας περιγράφει ιστορίες «σαγήνης» που αφορούν μόνο τα νησιά. Οι Πέρσες σαγηνεύουν την Σάμο στο 3.149. Πλήρη περιγραφή της διαδικασίας στο 6.31 (με αναφορά σε Χίο, Λέσβο, Τένεδο):

ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς ὁ Περσέων χειμερίσας περὶ Μίλητον, τῷ δευτέρῳ ἔτει ὡς ἀνέπλωσε, αἰρέει εὐπετέως τὰς νήσους τὰς πρὸς τῇ ἡπείρῳ κειμένας, Χίον καὶ Λέσβον καὶ Τένεδον. ὅκως δὲ λάβοι τινὰ τῶν νήσων, ὡς ἐκάστην αἰρέοντες οἱ βάρβαροι ἐσαγήνευον τοὺς ἀνθρώπους. [2] σαγηνεύουσι δὲ τόνδε τὸν τρόπον: ἀνὴρ ἀνδρὸς ἀψάμενος τῆς χειρὸς ἐκ θαλάσσης τῆς βορηίης ἐπὶ τὴν νοτίην διήκουσι, καὶ ἔπειτα διὰ πάσης τῆς νήσου διέρχονται ἐκθηρεύοντες τοὺς ἀνθρώπους. αἴρεον δὲ καὶ τὰς ἐν τῇ ἡπείρῳ πόλιας τὰς Ἰάδας κατὰ ταῦτά, πλὴν οὐκ ἐσαγήνευον τοὺς ἀνθρώπους: οὐ γὰρ οἶά τ' ἦν.

Οι ιστορίες της σαγήνης μας θυμίζουν με την χρήση της μεταφοράς των κατακτημένων λαών ως ψάρια σε δίχτυ: Η ιστορία που διηγείται ο Κύρος στον Ηρόδοτο στο 1.141.

Για αυτές τις ιστορίες, Paola Ceccarelli, 'La fable des poissons de Cyrus (Hdt 1.141): son origine et sa fonction dans l' économie des Histories d' Hérodote', *Metis* 8, 1993, 29-57. S.W. Hirsch, 'Cyrus' parable of the fish: sea power in the early relations of Greece and Persia', *Classical Journal* 81, 1985-6, 222-9.

5. Ιστορίες για κινητικότητα (mobility). Η ιστορία του Αρίονα, Ηρόδοτος 1.23-4:

ἐτυράννευε δὲ ὁ Περίανδρος Κορίνθου: τῷ δὴ λέγουσι Κορίνθιοι (ὁμολογέουσι δὲ σφι Λέσβιοι) ἐν τῷ βίῳ θῶμα μέγιστον παραστήναι, Ἀρίονα τὸν Μηθυμναῖον ἐπὶ δελφίνος ἐξενειχθέντα ἐπὶ Ταίναρον, ἐόντα κιθαρωδὸν τῶν τότε ἐόντων οὐδενὸς δεύτερον, καὶ διθύραμβον πρῶτον ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν ποιήσαντά τε καὶ ὀνομάσαντα καὶ διδάξαντα ἐν Κορίνθῳ.

τοῦτον τὸν Ἀρίονα λέγουσι, τὸν πολλὸν τοῦ χρόνου διατρίβοντα παρὰ Περίανδρῳ ἐπιθυμῆσαι πλῶσαι ἐς Ἰταλίην τε καὶ Σικελίην, ἐργασάμενον δὲ χρήματα μεγάλα θελῆσαι ὀπίσω ἐς Κόρινθον ἀπικέσθαι. ὀρμᾶσθαι μὲν νυν ἐκ Τάραντος, πιστεύοντα δὲ οὐδαμοῖσι μᾶλλον ἢ Κορινθίοισι μισθώσασθαι πλοῖον ἀνδρῶν Κορινθίων. τοὺς δὲ ἐν τῷ πελάγει ἐπιβουλεύειν τὸν Ἀρίονα ἐκβαλόντας ἔχειν τὰ χρήματα. τὸν δὲ συνέντα τοῦτο λίσσεσθαι, χρήματα μὲν σφι προιέντα, ψυχὴν δὲ παραιτούμενον. οὐκὼν δὴ πείθειν αὐτὸν τούτοισι, ἀλλὰ κελεύειν τοὺς πορθμέας ἢ αὐτὸν διαχρᾶσθαι μιν, ὡς ἂν ταφῆς ἐν γῆ τύχη, ἢ ἐκπηδᾶν ἐς τὴν θάλασσαν τὴν ταχίστην: ἀπειληθέντα δὴ τὸν Ἀρίονα ἐς ἀπορίην παραιτήσασθαι, ἐπειδὴ σφι οὕτω δοκέοι, περιδεῖν αὐτὸν ἐν τῇ σκευῇ πάσῃ στάντα ἐν τοῖσι ἐδωλίοισι ἀεῖσαι: ἀείσας δὲ ὑπέδεκετο ἑωυτὸν κατεργάσασθαι. καὶ τοῖσι ἐσελθεῖν γὰρ ἠδονὴν εἰ μέλλοιεν ἀκούσεσθαι τοῦ ἀρίστου ἀνθρώπων ἀοιδοῦ, ἀναχωρῆσαι ἐκ τῆς πρύμνης ἐς μέσην νέα. τὸν δὲ ἐνδύντα τε πᾶσαν τὴν σκευὴν καὶ λαβόντα τὴν κιθάρην, στάντα ἐν τοῖσι ἐδωλίοισι διεξελθεῖν νόμον τὸν ὄρθιον, τελευτῶντος δὲ τοῦ νόμου ῥῖψαί μιν ἐς τὴν θάλασσαν ἑωυτὸν ὡς εἶχε σὺν τῇ σκευῇ πάσῃ. καὶ τοὺς μὲν ἀποπλέειν ἐς Κόρινθον, τὸν δὲ δελφίνα λέγουσι ὑπολαβόντα ἐξενεῖκαι ἐπὶ Ταίναρον. ἀποβάντα δὲ αὐτὸν χωρέειν ἐς Κόρινθον σὺν τῇ σκευῇ, καὶ ἀπικόμενον ἀπηγέεσθαι πᾶν τὸ γεγονός. Περίανδρον δὲ ὑπὸ ἀπιστίας Ἀρίονα μὲν ἐν φυλακῇ ἔχειν οὐδαμῇ μετιέντα, ἀνακῶς δὲ ἔχειν τῶν πορθμέων. ὡς δὲ ἄρα παρεῖναι αὐτούς, κληθέντας ἱστορέεσθαι εἴ τι λέγοιεν περὶ Ἀρίονος. φημένων δὲ ἐκείνων ὡς εἶη τε σῶς περὶ Ἰταλίην καὶ μιν εὖ πρήσσοντα λίποιεν ἐν Τάραντι, ἐπιφανῆναί σφι τὸν Ἀρίονα ὥσπερ ἔχων ἐξεπήδησε: καὶ τοὺς ἐκπλαγέντας οὐκ ἔχειν ἔτι ἐλεγχομένους ἀρνέεσθαι. ταῦτα μὲν νυν Κορίνθιοί τε καὶ Λέσβιοι λέγουσι, καὶ Ἀρίονος ἐστὶ ἀνάθημα χάλκεον οὐ μέγα ἐπὶ Ταινάρῳ, ἐπὶ δελφίνος ἐπέων ἄνθρωπος.

Ο Περίανδρος ήταν γιος του Κύψελου, αυτός που μίηυσε στο Θρασύβουλο το χρησμό. Ήταν ο Περίανδρος τύραννος στην Κόρινθο. Του συνέβη λεν οι Κορίνθιοι (και συμφωνούν μαζί τους και οι Μυτιληναίοι) να δει στη ζωή του ένα πολύ μεγάλο θαύμα: τον Αρίονα τον Μηθυμναίο, που πάνω σε ένα δελφίνι βγήκε στο Ταίναρο, αυτόν που ήταν κιθαρωδός, ο καλύτερος από τους σύγχρονούς του, και τον διθύραμβο πρώτος από όλους, όσο ξέρουμε, και σύνθεσε και ονόμασε και δίδαξε στην Κόρινθο.

[1.24.1] Αυτός ο Αρίων λένε, αφού καιρό πολύ έζησε στην αυλή του Περιάνδρου, πως του ήρθε η επιθυμία να ταξιδέψει στην Ιταλία και τη Σικελία, και σαν μάζεψε πλούτη μεγάλα, θέλησε να γυρίσει πίσω στην Κόρινθο. [1.24.2] Πως ξεκίνησε από τον Τάραντα και έτσι που σε κανένα δεν είχε μεγαλύτερη εμπιστοσύνη από όση στους Κορίνθιους, ναύλωσε ένα καράβι με πλήρωμα Κορίνθιους. Πως στην ανοιχτή θάλασσα αυτοί επιβουλεύτηκαν να πετάξουν τον Αρίονα στο πέλαγος και να κρατήσουν τα λεφτά του. Πως εκείνος το κατάλαβε και τους παρακαλούσε να του χαρίσουν τη ζωή, και τα λεφτά τούς τα έδινε. [1.24.3] Όμως δεν τους έπειθε μ' αυτά, αλλά οι ναύτες τον έσπρωγχαν ή να σκοτωθεί μόνος, αν ήθελε να ταφεί σε χώμα, ή να πηδήσει στη θάλασσα το γρηγορότερο. [1.24.4] Πως έτσι που βρέθηκε ο Αρίων σε αδιέξοδο, τους παρακάλεσε, μια και πήραν μια τέτοια απόφαση, να τον αφήσουν με όλη του τη στολή να σταθεί στο κατάστρωμα της πρύμης και να τραγουδήσει μετά το τραγούδι δεχόταν να θανατωθεί. [1.24.5] Πως τους άρεσε αυτών η ιδέα να έχουν την ευκαιρία να ακούσουν τον καλύτερο τραγουδιστή ανάμεσα στους ανθρώπους, και έτσι τραβήχτηκαν από την πρύμη στη μέση του καραβιού. Και πως εκείνος φόρεσε όλη του τη στολή, πήρε στα χέρια του την κιθάρα, στάθηκε στο κατάστρωμα και τραγούδησε ως το τέλος τον όρθιον νόμον· με το τέλος του τραγουδιού ρίχτηκε στη θάλασσα έτσι όπως ήταν, με όλη του τη σκευή. [1.24.6] Πως αυτοί συνέχισαν το ταξίδι τους για την Κόρινθο, όμως εκείνον, λένε, ένα δελφίνι τον σήκωσε στη ράχη του και τον έβγαλε στο Ταίναρο. Πως ύστερα από την απόβασή του τράβηξε για την Κόρινθο έτσι ντυμένος που ήταν, και σαν έφτασε, τα διηγήθηκε όλα καταλεπτώς. [1.24.7] Πως ο Περίανδρος, επειδή δεν τον πίστεψε, φύλαξε τον Αρίονα και δεν τον άφηνε να πάει πουθενά, όμως ταυτόχρονα περίμενε και τους ναυτικούς. Πως μόλις αυτοί έφτασαν, τους φώναξε και τους ρωτούσε να του πουν τί ήξεραν για τον Αρίονα. Και όπως εκείνοι ισχυρίστηκαν πως είναι σώος κάπου στην Ιταλία και ότι πολύ καλά τον άφησαν στον Τάραντα, βγήκε μπροστά τους ο Αρίων έτσι όπως ήταν, όταν πήδησε από το καράβι. Πως αυτοί τα έχασαν και δε μπορούσαν πια να το αρνηθούν και παραδέχτηκαν το κρίμα τους. [1.24.8] Αυτά λεν οι Κορίνθιοι και οι Λέσβιοι, και του Αρίονα υπάρχει χάλκινο άγαλμα, όχι μεγάλο, στο Ταίναρο: σε δελφίνι επάνω ένας άνθρωπος.

[Μετάφραση Δ.Ν. Μαρωνίτη, από https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/index.html?author_id=153]

Για τον Αρίονα, διαβάστε το άρθρο V. Liapis, 'Arion and the Dolphin. Apollo Delphinios and Maritime Networks in Herodotus', *HSCP* 112, 2023, 43-110.

V. Gray, 'Herodotus' literary and historical method: Arion's story', *AJPh* 122, 2001, 11-28.

Ερωτήματα:

- Πώς μπορούμε να διαβάσουμε αυτήν την ιστορία;
- Γιατί την συμπεριλαμβάνει ο Ηρόδοτος;
- Γιατί την τοποθετεί στην αρχή της αφήγησής του;
- Μπορούμε να την πιστέψουμε;

6. Οι περίπλοι. Τι είδους κείμενα είναι;

Ο πρωιμότερος περίπλους είναι του Άννωνος, κείμενο μεταφρασμένο στα ελληνικά από Καρχηδονιακό πρωτότυπο. Χρονολογείται περίπου στο 480 πΧ, με την ελληνική μετάφραση να είναι μεταγενέστερη.

Έχουμε αρκετούς περίπλους να σώζονται είτε αποσπασματικά είτε όχι από την κλασική αρχαιότητα. Η Ινδική του Αρριανού διασώζει τμήματα της περιήγησης του Νεάρχου κατά την επιστροφή του από την Ινδία στην Περσία. Τμήματα του περίπλου του Ανδροσθένη της Θάσου για την Ινδική θάλασσα διασώζονται στον Θεόφραστο (*FGrH* 711).

Οι πιο γνωστοί περίπλους είναι το *Periplus Mari Erythraeis*, πιθανώς τον 1^ο αιώνα μΧ, ο περίπλους της Μαύρης Θάλασσας του Αρριανού, και το *Stadiasmus Maris Magni* (τέλη 3^{ου} αιώνα μΧ).

Στοιχεία περίπλου μπορούμε να βρούμε και σε ποιητικά έργα, όπως η *Οδύσσεια* του Ομήρου, και τα *Αργοναυτικά* του Απολλώνιου Ρόδιου.

7. Θα ασχοληθούμε με τον περίπλου του Ψευδο-Σκύλακα. Η μετάφραση αυτού του κειμένου στα αγγλικά από τον Graham Shipley, μπορεί να βρεθεί στην πλατφόρμα.

Διαβάζοντας αυτό το κείμενο σκεφτείτε αυτές τις ερωτήσεις:

- Πότε χρονολογείται;
- Σε ποιο κοινό απευθύνεται;
- Γιατί έχει γραφτεί;
- Τι είδους κειμένου είναι; (genre)
- Πώς μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε για να αλιεύσουμε ιστορικές πληροφορίες;

Για το συγκεκριμένο κείμενο, μπορείτε να κοιτάξετε και την εισαγωγή, μετάφραση και σχολιασμό του Graham Shipley, *Pseudo-Skylax' Periplus: the circumnavigation of the inhabited world. Text, translation, and commentary*, 2011.

Επιπρόσθετη βιβλιογραφία για τον Ψευδο-Σκύλακα:

Graham Shipley, 'Pseudo-Skylax on Attica', in N. Sekunda ed. *Ergasteria: works presented to John Ellis Jones*, 2010, 99-113.

Graham Shipley, 'Ps. Scylax and the natural philosophers', *JHS* 132, 2012, 121-38.

Graham Shipley, 'Pseudo-Skylax on the Peloponnese', in M. Gallou et al. eds. *Dioukouroi. Studies presented to W.G. Cavanagh and C.B. Mee on the anniversary of their 30 year joint contribution to Aegean Archaeology*, 2008, 281-91.

P. Flensted-Jensen and M.H. Hansen, 'Pseudo-Skylax', in M.H. Hansen ed. *The return of the polis: the use and meanings of the work polis in archaic and classical sources*, 2007, 204-42.

P. Flensted-Jensen and M.H. Hansen, 'Pseudo-Skylax' use of the term polis', in M.H. Hansen and K. Raaflaub eds. *More studies in the ancient Greek polis*, 1996, p. 137-67.

D.V. Panchenko, 'Scylax of Caryanda on the Bosphorus and the strait at the Pillars', *Hyperboreus* 11, 2005, 173-80.

I. Matijasic, 'Scylax of Caryanda, Pseudo-Scylax, and the Paris Periplus: Reconsidering the Ancient Tradition of a Geographical Text', *Mare Nostrum: Studies on the Ancient Mediterranean* 7, 2016, available here:

<https://www.revistas.usp.br/marenostrum/article/view/127958/124927>

P. Counillon, *Le Periple du Pont-Euxin (texte, traduction, commentaire philologique et*

historique), 2004.

A. Peretti, *Il periplo di Scilace: studio sul primo portolano del Mediterraneo*, 1979.

J. Garzon Diaz, *Geografos griegos: Escilax de Carianda; Hannon de Cartago; Heraclides cretico; Dionisio, hijo de Califonte*, 2008.

Πιο γενικά για τους περίπλους:

R. Gottesman, 'Periplous thinking: Herodotus' Libyan Logos and the Greek Mediterranean', *MHR (Mediterranean Historical Review)* 30, 2015, 81-105

O.A.W. Dilke, *Greek and roman maps*, 1985, κεφάλαιο 9, 131-44.

A. Diller, *The tradition of Minor Greek geographers*, 1952, ειδικά τα εισαγωγικά υποκεφάλαια στο κεφάλαιο 4 (the Periplous of the Black sea), κεφάλαιο 5 (the Menippus periplous) και κεφάλαιο 6 6 (on the Pseudo-Scymnus periplous).

D.W. Roller, *Through the pillars of Herakles: Greco-Roman exploration of the Atlantic*, 2006.

J.S. Romm, *The edges of the earth in ancient thought: geography, exploration and fiction*, 1992.

R. Evans, 'The cruel sea?: ocean as boundary marker and transgressor in Pliny's Roman geography', *Antichthon* 39, 2005, 105-119.

G.M. Bongard-Levin & M.D. Bukharin, 'Terms for ports in the « Periplus of the Erythraean Sea»' in M. Fano Santi ed. *Studi di archeologia in onore di Gustavo Traversari*, vol. 1, 2004, 135-139.

Doris Meyer, 'Apollonius as a hellenistic geographer', in T. Papangelis and A. Regkakos eds. *Brill's companion to Apollonius Rhodius*, 2008, 267-85 (δεύτερη έκδοση).

K. Clarke, *Between geography and history: Hellenistic constructions of the Roman world*, 1999, ειδικά σς. 197-210: Strabo and the geographical tradition: spatial systems.

N. Purcell, 'Maps, lists, money, order and power', *JRS* 80, 1990, 178-82.

T. Bekker Nielsen, 'Terra incognita: the subjective geography of the roman empire', in *Studies in ancient history and numismatics presented to Rudi Thomsen*, 1988, 148-61.

A. Purves, *Space and time in ancient Greek narrative*, 2010, esp. chapter 3: The world in the hand: Anaximander, Pherecydes and the invention of cartography, 97-117, and chapter 4: Map and narrative: Herodotus' Histories, p. 118-58.